ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 117, Haziran 2021, s. 18-36

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.50769>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
7.04.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.06.2021

Doç. Dr. Sinan ÇAYA

İstinye Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
sinacaya@hotmail.com

KİŞİLİK BÖLÜNMESİ & İKİ AYRI ÇARPICI MİSÂL

Öz

Çoğul kişilik (ya da kimlik çözülmesi / ayrışması) ruh sağlığına dair bozukluklar bağlamında önemli bir yer tutar. Aynı bedende; değişik zamanlarda farklı kişiliklerin ortaya çıkıp ayrı ayrı davranım örüntüleri ortaya koymalarını içerir. Ekseriya farklı kişiliklerin toplamı ikidir. İki farklı kimlik (hüviyet) arasında dolaşım gibidir; ancak, bazı sùjelerde; ikiden fazla kişiliğın dahi bir arada görùlmesi mümkündür. Keskin (ağır) vak'alarda anılan farklı kişilikler arasında köprülerin iyice atılması mânâsına gelecek surette, bellek kayıpları dahi mevzubahis olabilir. Konu, edebiyat ve beyaz perde yapıtlarına da aksetmiş; bu şekilde hem akıcı ve sürükleyici anlatımlara geçit verilmiş hem de izleyicinin mesele hakkında daha iyi aydınlanması sağlanmıştır. Yeni tarihli bir Amerikan filmi ile tarihçi yazar *Reşat Ekrem Koçu*'nun kaleminden bir yaşanmış öykü çok çarpıcı ve belirtici (*demonstratif*) iki misâl olarak işbu çalışmada ele alınmıştır. İlginç bir diğer nokta; marazî bu gelişimin kimi sanatçılar nezdinde yaratıcılığa katkı veren bir ekstra imkân yerine geçebilmesidir. Meselâ bir romancı; bu farklı şahsiyetlerden birleştirdiği unsurlar ile daha gerçekçi kurgusal karakterleri daha kolayca eserine aktarabilir. Birçok ruhsal bozuklukta birbiriyle örtüşme ya da geçişkenlik söz konusu olduğundan; çoğul kişilik de kimi zaman başka etiketlerle ifade edilen diğer marazî haller ile at başı gidebilmektedir.

Anahtar kelimeler: Kimlik bölünmesi / ayrışması bozukluğu; [veya] çoğul kişilik bozukluğu; hezeyan / sanrı; psikiyatr; hâfıza / bellek; hasta.

SPLIT OF IDENTITY & TWO SEPARATE STRIKING EXAMPLES

Abstract

Multiple personality (or dissociation of personality) constitutes an important sort of psychiatric disorder among the others. It involves the emergence of distinct personalities displaying different behavior patterns within the very same body. In most cases, the number of such distinct personalities adds up to two. So, it is like a circulation of two identities; however; in the case of certain subjects, simultaneous existence of more than two identities is also possible. In certain severe examples, memory losses may occur which entirely delineate the involved identities from one another. The topic found its way into works of literature and movies; thereby ending up in fluent, exciting expressions while rendering the issue better-understood in the eyes of the readers / spectators. A contemporary American movie as well as a true story from the pen of historian *Reşat Ekrem Koçu* take place within the scope of this study as two demonstrative and striking examples. Still another interesting point is that the sickly development may contribute to the creativity of certain artists. For instance, a novelist may transfer even more realistic fictional characters in an easier manner onto his/her works, thanks to mere combinations of such multiple identities in his /her mind. Since overlappings of or transitivity among some given mental disorders is a recurring fact; multiple-identity-disorder may also sometimes co-exist with other mental cases described under other labels.

Keywords: Dissociative identity disorder (DID); multiple personality disorder (MPD); delusion / delirium / délire; psychiatrist; memory; patient.

GİRİŞ

Çoğul kişilik —çoklu kişilik, kişilik ayrışması yahut kimlik disosiasyonu yahut kimlik bölünmesi gibi eş anlamları da kullanılır— mevzuu; Davranış Bilimleri derslerimizde öğrencinin en ziyade ilgiyle karşıladığı başlıklardan bir tanesi olarak dikkatimize gelmektedir. Tıpkı geçici hâfıza yitimi olayları gibi bu da sanat eserlerine yansıyan, seyirci tarafından heyecanla izlenen konular içine girer. Esâsen ağır çoğul kişilik hâlleri kendi içinde bir nev’î bellek kaybını zaten ihtiva eder.

{Yukarıda geçen “ağır” sıfatını şöylece açmak gerek: Birçok akıl hastalığında olabileceği gibi çoğul kişilikte de vak’anın bir derecelendirme dağılımı vardır. Psikiyatr *Yanık* (2017), dissosiyatif kimlik bozukluğunu (DKB) “oldukça hafif, hafif, orta, ağır, oldukça ağır” diye tasnif ediyor. Sonuncu şıkta bütünden ayrılmış hasta zihin örgütlenmesinin kişiyi çok daha sıkı şekilde ele geçirdiğini belirtiyor. “Örneğin, iş yerinde siyah takım elbise istendiği için bir mağazaya giden kişi; eve gelip paketi açtığında, açık renk bir takım elbise satın aldığı, şaşkınlıkla fark eder. Bu türden vaka örnekleri hafif olanlara göre daha nâdirdir” diye örnek veriyor}.

Türk edebiyatının hikâye türünde en yüksek çizgisini temsil eden *Sait Faik*; sinema önündeki bir uyuzlu çocuğu anlattığı eserinde; sanki bu *çoğul kişilik* durumunun oldukça hafif bir (*) versiyonunu, kendi nefsinde resmeder. Elli kuruşluk kükürtlü ilâcın —o yıllarda eczacılar

* Sosyal Bilimlerde doçentlik unvanını bizden çok önce almış bir arkadaşım (S.G.) jüriden çıkma sevincini paylaşmış idik bir tarihte. O bilim jürisinin başkanı Prof. Dr. *Toker Dereli* hoca ona; tek kişilik bir *çatışma* olup olamayacağı

ekseriya yapma ilâç (müstahzar, preparat) hazırlamış, hazır piyasa ilâcı satmak yerine—yarısı bile kullanılsa o çocuğu iyileştirebilir; bunu biliyor. İçinden bir ikinci-ben “ayrışarak”, “bu parayı, sinemaya girmek yerine o uyuzlu çocuğa sen de verebilirdin” diyor. Sonra yine o ikinci-ben, muhayyel (hayal edilmiş) bir sosyete hanımına yanaşıp; o çocuğu evine alıp iyileştirmesini söylüyor. Bunun öyle korkulacak bir şey olmadığını da...Bu düşünce ileri satırlarda daha yoğunlaşıyor: “Bir kadın bu çocuğu alıp evine götürüyor, uyuz merhemini sürüyor, üç beş gün evinde tutuyor, sonra isterse yine mikrobun kaynadığı sokağa onu tertemiz bırakıyor...”. Derken anlatıcı (ki Sait Faik’in bizzat kendisidir bu şıkta) gerçeğe geri dönüyor. “Doğru,” diye bitiriyor öyküyü; “yalnız hayalle geçiniyorum; ben yalnız hayal kuruyorum...”

Kişilik ayrışması bozukluğu; en az iki ayrı ve [kendi içlerinde] oldukça kararlı kişilik hâlinin, davranımı dönüşümlü surette denetim altına almasını içeren ve alelâde unutkanlığa hiç benzemeyen bellek bozukluklarıyla birlikte seyreden bir durumdur. Anılan o farklı kişiliklerin her birisinin kendisi ve çevresiyle ilişkisini belirleyen algıları ile düşünüş tarzları da; tamamen başka başkadır (www. bondless.com, çev. Yazar).

Yukardaki her iki tanımlama aynı vak’aları tasvir ediyor olmakla birlikte; “kişilik ayrışması” tamlaması son zamanlarda “çoklu kişilik” tâbirinden daha ziyade kullanım bulmuş gözükmetedir. Konunun daha iyi izahı açısından ise “çoklu / çoğul kişilik” tâbiri sanki daha uygun gibidir.

Bozukluk; kabaca (yahut kısaca) iki alternatif hüviyet (kimlik) arasında gidip gelmek meselesidir. Birey; iki ve hattâ daha fazla kişinin kafası içinde konuştuğu ya da yaşadığı ve onlar tarafından ele geçirildiği izlenimine kapılır. Bu kimliklerin her birisinin ayrı birer adı, tarihçesi, vasıfları olabileceği gibi; anılan o sesin; toplumsal cinsiyet işpayı (rolü), görgü kuralları anlayışı, hattâ gözlük takma ihtiyacı gibi fiziksel özellikleri dahi bulunabilir! Her bir kimliğin etraftaki diğer insanlarla âşinâlık derecesi bile fark edebilir. Tipik olarak; ayrışan kimlik sahibi bireyin; ayrışma unutkanlığı ve / veya ayrışma firarları (kaçışlar, *fugues*) da ayrıca vuku bulabilir (*Mayo Clinic*, Çev. Yazar). Ayrışma amnezisi [unutkanlığı]; toplumda yaygın görülen bellek kaybından daha şiddetli olmaktan başka; belli bir tıbbî açıklaması da yoktur. Birey; özellikle yaşantıladığı inkisar (travma) dönemine dair kendisi, başından geçen olaylar, hayatına girmiş insanlar hakkında; hiçbir şey hatırlamaz. Bazen âvâre bir edâ içinde ortalıkta dolaşmaya yönelebilir ki *ayrışma kaçışı* denilen durum işte budur. Söz konusu unutkanlık nöbeti birden ortaya çıkıp dakikalar, saatler, nâdiren de aylar mertebesinde sürer gider (a.g.e., Çev. Yazar).

Fevkalâde İyi İşlenmiş, Anlamli Bir Film

Bir özel kanalda “Kasabadaki Sır” Türkçe başlığı altında 2020 yılı sonlarında oynatılan “Peacock” adlı piyasa filmi; konuyu ziyadesiyle aydınlatıcı bir yapımla adamakıllı didaktik bir önemi haizdir (Yönetmen: *Michael Lander*, Senaryo: *Lander & Ryan Roy*). *Cillian Murphy*’nin iki ayrı kişiliği de oynadığı 2010 tarihli bu filmde olaylar; 1950’li senelerde

sualini tevcih etmiş. (Bu husus da çoğul kişilik kavramına doğru birazcık yalpalamak gibi bir hâldir). Arkadaş, cevaben, tam o sabah yeni ama çarpıcı görünüşteki kravatını takıp takmama üzerine yaşadığı karmaşayı anlatmış. Muhtemel artılarla eksilerin kendi kafasında iki ayrı kampın didişmesi suretinde bir tahlil! Jüri üyesi hocaları, bu özgül örneği çok isabetli bulmuşlar. Yazar

Birleşik Amerika'nın *Nebraska* eyaletinin küçük *Peacock* kasabasında geçer. Filmin baş kişisi *John Skillpa*, genç bir banka memurudur. (Müdürü *Bill*, onun çalışkanlığını hiç de takdir etmeyen ezici bir tiptir). Film kahramanının kişilik bölünmesini (*dissoziative Identitätsstörung / trouble dissociatif de l'identité*) tetikleyecek inkisar (travmatik olay); birlikte yaşadığı annesinin bir yıl önceki vefatıdır. Çocukluğunda; buyurgan, üstenci tabiatlı annesinden bayağı eziyet görmüştür *John*. (Bu bilgi, filmin başlangıç yazıları akıp giderken; görüntüsüz olarak, sırf sesli ve eskilerde söylenmiş konuşma ve talimat kırıntıları hâlinde; seyirciye aktarılır). İkinci kişiliğe gelince, o da *Emma* isminde bir ev hanımı olarak, aynı ferdin bünyesinde münavebeyle (dönüşümlü surette) ortaya çıkagelir!

Filmdeki sahneler defalarca evdeki duvar saatine odaklanır. Bir kimlikten öbürüne geçiş, günün belli saatleriyle kaimdir çünkü. *Emma* sabahtan evi çekip çevirir; kahvaltıyı hazırlar. Küçük not kâğıtlarına; “mesai sonrası alış verişe git! Oyalanmadan eve dön!” gibi talimatlar yazar. Sonra “*John*” kisvesi içinde evden çıkılır; bankaya, göreve gidilir. {İş çıkışı *John*, marketten satın aldığı erzakı büyük bir kese kâğıdına doldurur; eve döner (Filmin bu ayrıntısı inandırıcılığı pekiştirir: Naylon poşet istilâsı henüz başlamamıştır zira 1950’lerde)}.

Bir tatil zamanı, gündüz vaktinde *Emma* hüviyeti (kimliği) kahramanın üzerinde hükümfermâ olmuştur. “*Emma*” dışarıda çamaşır asıyorken; yakındaki raylardan çıkan bir yük treni evin bahçesine kadar sürüklenir. *Emma* dolaylı bir sadme tesiriyle sırt üstü çimenlere yayılır! Vâkıa bu çarpmadan yara almaz amma bu suretle onun “mevcudiyeti” kasabalının dikkatine gelir. Herkes bekâr bildikleri *John*’un “demek ki bu arada” gizlice evlenmiş olduğuna hükmeder. *Emma* da bu eve gelin geldiğini onaylamak durumunda kalır.

RESİM. Belediye Başkanının eşi “aileye” bir hediye getirmiş. Kapıya *John* çıkıyor. Onu içeri davet etmeye teşne değil katiyyen... Hediyeye teşekkür edip uğurluyor kadını.

Belediye başkanı *Crill* ve kasabada sosyal projeler yürüten eşi *Fanny*, “çiftin” bu tren kazâsıyla öne çıkmasından, “siyaseten prim yapmak” isterler. Tam o sırada eyaletin senatörünün görev süresi son bulmak üzeredir ve senatör, yeniden aday olacaktır. Senatöre destek olsun diye, onun “sağdııcı” pozisyonundaki belediye başkanı, tren kazasının vuku bulduğu o bahçede bir basın toplantısı tertip etmeyi planlar. *Emma* kişiliği buna râzı olurken; *John* kimliği ise şiddetle karşı çıkar! Üstelik *John* kimliği, kazâlı vagon enkazının bir an önce demiryolu şirketi tarafından bahçeden uzaklaştırılmasını dert etmektedir...

RESİM. Belediye Başkanının eşi Emma ile ilgileniyor (SOL KARE). Bankanın çalışan & itaatkâr memuru John'a, bankanın müdürü evrak işi yığıyor (SAĞ KARE).

Bu arada Maggie isimli garson kız John'dan mâlî destek ister. Kasabalının “ev dışına hiç çıkmayan acayip kadın” diye bildiği müteveffa (ölü) anne; hayatta iken; bu kızı para karşılığı oğlu John ile bir odaya kapatmış; oğlunu onunla “hemhâl olmaya” zorlamıştır. Yani anne, oğlunun evlenmesi işine gelmese bile bu kadarcık olsun onun “gözünü açmak”; oğlanı erkekliğe doğru bir “itelemek” lûzumunu duymuştur. Bunu analık vazifesi telâkki etmiştir (*) oğlunun istikbali için... Maggie bu bir defalık beraberlikten bir oğlan bebek doğurmuştur. Küçüğün bakım masraflarını anne, ona gönderdiği çekler yoluyla desteklemiş, bir anlamda üstlenmiştir. Maggie, bânisinin ölümüyle çeklerin kesilmesi üzerine, giderek paraya sıkışmış; nihayet doğrudan John'a destek talebinde bulunmuştur.

RESİM. Filmde rol alan oyuncular & temsil ettikleri kişiler.

* Yetkeci yapıdaki annenin bu plana tevessül etmesi, Amerikan alt yahut alt-orta sosyal sınıfında hâkim geleneksel maço anlayışı çok güzel yansıtır. Aşağıda bir başka metinde daha geçer bu durum. Yazar : Yıllar önce okuduğum bir Amerikan romanının tâlî kahramanlarından biri olan “kovboy” lâkaplı kurgusal karaktere aklım gidiyor: Yoksul ve babasız büyümüş delikanlı, büyüüp hayatını kazanmak üzere gurbete çıkma aşamasına gelince, adam olmağın icâzetini ona vermek bizzat annesine kalıyor. Bu yaman kadın, oğlunu önce bara götürüp içkiyle tanıştırıyor. Sonra da oğlanın gözünü açsın için, kasabanın namlı fahişesine kendi elleriyle teslim ediyor. Burada da meyhane ve k*rhane formülünde öz ifadesini bulan bir erginleme anlayışı var; ancak bu noktada bir yandan da; alt-kültürlerin (sub-cultures); üst sınıfların mürailik anlayışının aksine; daha bir dobra dobra, daha bir yalansız dolansız olma özelliğinin tescillendiğini de teslim etmek de gerekmez mi acaba? (Çaya 2015: 352).

John, Maggie kendisinden bir cevap bekliyorken kendi *harim-i mahremi* hükmündeki evin asma katına yönelir. Bir müddet sonra sonra merdivenlerden ağır adımlarla inen ise *Emma* kişiliği olarak tecelli eder. *John*'un yukarıda uykuya daldığını söyler kıza. Böylece *Maggie* ile tanışır (*Emma* kimliği, *Maggie*'nin varlığını bilmiyordu bile!). *Emma* bu kıza belli bir yakınlık duyar. “Akşam vakti çocuğuyla evine nasıl dönecek bu genç kadın?” diye merak eder. *Maggie*, arabasının tamirde olduğunu beyan edince; çok anlayışlı bir edâyla; —“Aslında araban yok ya?” diye bir tespitte bulunur hattâ.

Garaja doğru gider. Onları kendisi götürecektir. Gel gelelim *Emma* kimliği, garajdaki külüstür otomobili doğru dürüst çalıştıramaz! [Bu ince ayrıntılar gerçek kavramlara gayet uygun olarak işlenmiş hep filmde: *Ayrışma unutkanlığı* denen özel amnezi (unutkanlık) çeşidi yani!]. *Maggie*, vites değiştirmeye dair yardımcı târifler yapar ona. [*John* kimliği hem arabayı hem yine garajda duran bisikleti kolayca kullanabiliyordur halbuki]. Eve gelince *Maggie*'den bir çay ikramı görür. *Emma*, onun *John* ile nasıl tanıştığına dair bir ikrar alır genç kadının ağzından. Ona, belediye başkanının işlettiği *kadınlara yardım evinde* bir iş ayarlama fikrini de açar. *Maggie* gönülsüz karşılar bu teklifi; düşüneceğini belirtir.

Bir diğer sahnede *John* göl kıyısındaki, araba tekerleğinden bozma salıncağına doğru bisikletiyle yol alır. Oraya kaçıp sığınıyor; bir tür *uzlete* çekiliyordur o akşam [Bu hareket tarzı ise tipik firar / *fugue* kavramını temsil ediyor filmde]. Kasabanın şerifi ona gece devriyesinde tesadüf edince; evine gitmesi için tatlılıkla iknâya bakar. Şerif bütün kasabalılar gibi *John*'u belki biraz garip (*weird*) buluyordur amma neticede “bizden biri” diye biliyordur. (İyi tabiatlı bir insandır kasabanın polisiye figürü).

RESİM. *John*'un çocukluğundan beri bildiği, kimi zaman gidip inzivaya çekildiği göl kıyısı mekânı (SOL KARE). Bütün kasabayı bildiği gibi *John*'u da gayet iyi tanıyan yumuşak tabiatlı kasaba şerifi, onu, evine dönmeye dil dökerek râzı ediyor (SAĞ KARE)

Akıl hastalığı hallerinde birden fazla “etiket” bazen kolayca üst üste çakışabilir (*). Nitekim işbu realist (gerçekçi) filmin bir sahnesinde *John*'un evden birdenbire *fobi* (anlamsız

* Manik-depresif cinniye (bipolar bozukluk) durumunda hasta; mani evresinde çok canlı, hareketli, coşkuludur. Marazî cömertlikler gösterebilir. Etrafına mevki, makam, unvan “bağışları” yapabilir (“seni müdür, seni kaymakam,

korku) duyması meselesi de bu istikamette yorumlanabilir. Sair zamanlarda bir işgören sıfatıyla toplumun içinde olabildiği halde, o anda tümünden içe kapanıp mutlak bir yalnızlığa kendisini gark etmesi, söz konusu oluverir!

Filmin sonuna doğru *Emma* kişiliği, *John* kimliğine baskın gelecektir. *Emma* bir plan gereğince etrafa, *John*'un ölmüş ve cesedi yanmış olduğu süsünü verecek; sırf *Emma* kimliğiyle kasabadaki hayatına devam edecektir...

Reşat Ekrem Koçu'nun Kaleminden Bir Yaşanmış Olay

Üstâd *Reşat Ekrem Koçu*; “Erkek Kızlar” (1962) başlığı altında neşrettiği yaşanmış öyküler demedi içindeki bir parçada, çifte kişilik konusunda muhteşem bir örnek sunmuş bulunmaktadır. Olay Sultan II. Mahmud zamanında geçer. (*Siyasal ve Sosyal Tarih* ile Türkçe'nin evrimi açısından da ayrıca önemli bilgileri, görebilen gözler öne çıkartır bu öykü. Meselâ Arabî, Farisî kelime ve terkipler vardır amma bugünkü Fransızca “pansuman” kelimesi yerine o vakitler; daha anlamlı ve tutarlı olan “yara tımarı” ifadesini görürüz).

RESİM. Yaşanmış psikik olayı öyküleştiren Tarihçi-Yazar *Reşad Ekrem Koçu* (1905-1975). İlk gençliği (SOL KARE). Son gençliği (ORTA KARE). Yaşlılığı (SAĞ KARE) (Görseller: Yaygınağ).

(Çoktan bozulmuş) *Yeniçerilik* lâğvedilmiş (*Vaka-i Hayriye*); yerine *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye* ocağı açılmıştır. İki yıl zarfında ilk kıtaları oluşturan yenilikçi Sultan, 1828'de Saray'dan ayrılıp bir yıllığına *Râmi Kışlası*'nda bir odaya taşınmıştır! Burada bir tabur komutanı gibi emek harcayarak yeni kuvvetleri eğitmektedir (*Koçu*'dan özet).

seni müfettiş tâyin ettim!” gibi). Öyleyse kendisi bu saydıklarının da fevkinde olmalıdır! Öyleyse aynı zamanda bir de megalomani (büyüklük hezeyanları) yaşıyor olabilir. (Adasal 1977'den adapte).

Öte yandan; paranoyakça bir hezeyan (sanrı, *delusion*) genelde tek bir hususa inhisar ettiğinden; sair bakımlardan kişi tamamen normal davranabilir. Burada dahi *bir nev'*i çifte kimlik var gibidir âdetâ! Hocamız *Belli* (1981) cezaî ehliyet ile ilgili öğrenci çalışma teksirini hazırlarken —o yıllarda hele üç büyük şehrin dışında tıp ders kitapları zor bulunuyor; öğrenci, sırf hocaların sağladığı bilgilere “yaslanıyordu” genelde— kürsüde bu durumu indirgeyici bir örnek ile açıklamıştır biz-geçlere:

—“Faraza benim paranoyam, okulun aşçısının beni zehirleyeceği sanrısına endeksli. Şimdi ben o aşçıyı vursam, cezaî ehliyetim olmaz; sadece mecburî tedâvi verirlir. Amma, buralarda bir hasta refakatçısını öldürüp cüzdanına konsam, bu takdirde cezayı tam hak ederim. Akıllı bir gasp suçlusunun durumundan farkım olmaz adalet nezdinde yani...” (Çaya 2018).

Kalk borusuyla (*) uyanıp, atının üstünde ve kışın yağmurda çamurda birliklerin başında kırlara gider; talimlere bizzat katılır. Bir sabah serasker-paşadan [başkumandan] bir arz tezkeresi ile iki süngülü asker ve bir yâver [emir subayı] mevcuduyla elleri bağlı bir genç kışlaya getirilir. Sultan Mahmud'un pek de amânı yoktur. Kışla avlusunda kurşuna dizilme sahneleri alışılmış manzara sayılır (a.g.e.).

Adı *Emin* olan bu *şabbı emret* [sakalı bitmemiş genç] topçu neferi; *Ayvansaray* İskelesi'ne bağlı bir tüccar gemisinde görülüp ihbar edilmiş. İstintakında [soruşturma] acayip iddialarda bulunmuş; mesele halk ağzına düşmesin için Serasker bu neferin doğrudan padişahça sorgusunu münasip görmüş. Nefer, sultanın huzurunda kendi hâllerini anlatmaya koyulur *Emine* isimli bir *Gürcü* kızı olduğunu; bir cerraha cariyeye diye satıldığını söyler (a.g.e.).

Topçu Emin'i iki süngülü muhafızın arasında kışlaya getirdiler.

RESİM. “Gencin” Sultanın huzuruna getirilişi

Eser: R.E. Koçu. Çizim: Dağıstan Çetinkaya

* Günümüzde de yatma-kalkma saatleri ordularda askere borularla bildirilir. *Ruhi Su* külliyyatında onun bas-bariton sesiyle yer alan ünlü *Yemen Türküsü*'nün pek bilinmeyen bir diğer varyantında —her iki türkü de Osmanlı'nın son dönemlerinde yakılmış nefis türkülerdir!— bu kalk borusuna bir atıf vardır:

“Gitme Yemen'e Yemen'e / Yemen sıcak; dayanaman! / Kalk borusu çalınca / Sen küçüksün; uyanaman!” Yazar

Sultan:

— Garip şeydir, bu cerrah seni kız olduğunu bile bile alıp oğlan kılığına koyacağına, bir oğlan şakirt [yardımcı, hizmetçi] niçin tedarik etmemiştir?

Emine:

— Orasını bilemem. Bildiğim, bir gün *İsmail Ağ'a*ya "Göğüslerim büyüyor; artık cariyeliğimi belli et ve beni taht-ı nikâhına al; yahut ki beni götür sat!" dedim. Kızdı. Bana dayak attı. Anasına zaten söylemedim bir şey. Ağadan çok o acûze kadından korkarım ben! Üstümdeki asker abası *İsmail Ağ'a*nın küçük kardeşi Topçu Neferi *Salim*'in esvâbıdır. Bir akşam izinli gelmişti. Çıkardıklarını giydim. Ayağıma da çizme geçirdim. Evden kaçtım, "Bâri gideyim, *Asâkir-i Mansûre*'ye yazılayım" dedim...

Meselenin hazin ciddiyetine rağmen padişah güldü: "Hani sen de malın gözüsün ha!" dedi.

Kız hem güzeldi, hem de şirin ve dilbazdı. Anlatımına devam etti.

— Doğruca serasker kapısına vardım. Karşıma 4. Bölük'ün onbaşı çıktı. Derdimi anlattım. "Moskof'a karşı elbet ben dahi cenge gideceğim" dedim [O esnada patlak veren *Mora* ihtilâli, devletin başına *Çarlık Rusyası* ile yeni bir çatışmayı da sarmıştır. *Râmi*'de eğitilen acemiler peyder pey bu cepheye sevk olunmaktadırlar].

— O onbaşının adı?

— Sormadım Padişahım.

— Sonra?

— Sonra Padişahım, o onbaşı bana "Şimdi kayıt olmaz, akşamdır, sabah erkenden gel de kâtipler seni asker yazsın" dedi. Yatacak yerim de yoktur diye odasına götürdü. Üzerime kaputunu verdi; bir köşeye büzülüp uyudum. Sabahleyin askerler takım takım karavanaya giderlerdi. Beni de götürdü. Onlara "asker yazılacak, evinden kaçmış gelmiş" dedi...

— Asker yazıldın mı ?

— Yazılmadım Padişahım, onbaşı "Ben talime giderim, sen kâtipleri bekle!" dedi. Avluda dolaşırdım. Gayet güzel *ter bıyıklı* bir borazan neferi gördüm; ona vuruldum!

Bu garip mahlûkun pervasızlığından mahcup olan *yâver*, kuvvetlice öksürdü. Sultan Mahmud:

— Bırak ... Her şeyi söylesin! .. dedi. (R.E. K.'dan özet).

{Bir Yorum Saplaması: *Emine*'nin bütün anlattıkları gerçeklikten kopuktur ama kız kendi "yalan"ına inanmaktadır. Öyleyse bunlar hezeyan (*Delirium*, *délire*, sanrı) ürünüdür. *Çarlık Rusyası* hekimlerinden *Korsakoff*'un adıyla bilinen sendromda da gedikli bellek kaybı (*lacunar amnesia*) tanımlanmıştır. Kişi; sırf o belli zaman aralığına denk gelen hâfıza boşluğunu, sanki kumaş örercesine kendi muhayyilesinden tamamlar. *Mitoman* birey ise farklıdır; yalan atıyor olduğunun pekâlâ farkındadır. *Henry Miller*'in, üçlemesinde (ki özyaşamsal izler kuvvetlidir

içinde) bahsi geçen *Mona* karakteri, yazarı derinden etkilemiş olağan dışı bir kadındır ve tam bir mitomandır. *Miller* ona, bile bile râm olmuştur yine de... (Çaya 2018)}.

Derken *Emine* anlatımına devam eder: Borazan neferi ile *Ayvansaray* İskeleyi mevkiinde buluşmayı beklerken asker bir türlü ortaya çıkmaz. Bu arada bir kaptan ile ahabça konuşmalar geçer arasında. Kaptan akşam olunca onu gemideki kamerasında misafir eder. Bu esnada kız olduğunu fark edince telâşlanır. “Gemiye avrat alıp kapamanın yasak” (*) oluşundan, böyle bir işe kalkışanın başına belâ geleceğinden dem vurur (*Koçu*’dan özet).

—Ertesi gün gemiden hiç çıkmadım, iki gece kaptanın yanında yattım; maceramı naklettim; kaptan benimle ilgilendi. “Sen benim helâlîmden karım ol, ben senin şimdiye kadarki günahlarına sünger çekerim” dedi. “Olurum elbet, benim derdim de bu değil midir?” dedim.

Sultan Mahmud acı bir tebessümle içini çekti, istediği kadar celâlli bir padişah olsun; halk denilen esrarengiz kitlenin içinde, kulaklarının asla duyamayacağı şeyler oluyordu. *Emine* anlatımına devam etti:

— Kaptan “başıma işler açılır, şimdi *Sultan Mahmud* devridir, zapturapt [koyu disiplin] dönemidir; ben de töhmet altına giderim” dedi. “Doğruyu diyene bir şey yapılmaz. *Sultan Mahmud*’un sertliği kadar adaleti vardır; senimle (**) Serasker kapısına gidelim; anlatalım” dedi; râzı oldum. Sabah gemiden çıkarken bekçiler görmüş, bir gemici “şabbı emred topçu neferini gemide yatırmış” diye karakola haber vermişler. Çavuşlar geldiler; beni kaptanla beraber Serasker kapısına götürdüler. Orada “ahvâlimiz bildiğiniz gibi değildir, bizi Serasker Paşa Hazretleri’ne çıkarın!” dedik. “Paşa kışlada talimdedir” dediler. Akşam geç vakit geldi; huzura çıktık. Kaptan, “Paşa Hazretleri, meselemiz başka renktedir; meclis halvet olsun” dedi, meclis halvet oldu [müstakil odaya kapandı].

[*Emine*’de kişilik ayrışması bozukluğunun ortaya çıkışında, evde kıza uygulanan zorla saç kesme işlemi çok travmatik gelmiş; bardağı taşıran son nokta olmuştur]. *Abdülhak Molla*, hekimbaşı unvanına rağmen, tıp ilminde çok derin bilgi sahibi değildir amma cin gibi zekidir. Maddî gerçeği ortaya çıkartmaya da adanmış niyetlidir. Anlaşılır ki *Gürce Esirci* diye biri

* Gemiye kadın bindirmek asırlarca uğursuzluk sayılmıştır. Oysa günümüzde donanmalarda bayan asker denizciler vardır. İ. Bahçeci (Şubat 2016) bir yazısında bu konuda tafsilat veriyor. 19. Asırda balina avlayan gemilerde kaptan hanımlarının da bazen sefere çıktıklarını, bazılarının günlük tuttuğunu belirtiyor. 16. Asırda İrlandalı iş kadını *Grace O’Malley*’in babasından kalma üç gemi ve mürettebatını başarıyla yönettiğini, Birleşik Krallık’ta isim yaptığını aktarıyor. Dahası, Avrupa’da ve hattâ Çin denizinde kadın korsan elebaşlarının varlığından bahsediyor. Yazar

** Senelerden beri Türkçe’nin kullanımında yaygınlaşmış bir hatâlı uygulama şudur: Artık maalesef “senimle” veya “benimle” ibâreleri yerine, hatâlı olarak “senle” veya “benle” kalıpları kullanım bulmaktadır. Yazar

yoktur. Kız; *Darıca*'dan öz babası tarafından İstanbul'daki o aileye *gelin* verilmiştir. Bu noktada kız, babasına kinaye yapar:

—Elbette ki esircisin, babam olsaydın bir kerecik İstanbul'a gelir, "Şu kızın ahvâli nedir diye arar, sorardın!"

Bu arada *Sultan Mahmud* da *Emine* ile *Cerrah İsmail Ağa*'nın tevkiflerini; bu *çetrefil* meselenin Seraskerlik kapısında yeniden tahkikini ferman eyler. Bu suretle "Kız Nefer *Darıcalı Emine* dâvası" bir iki gün içinde bütün İstanbul'un ağzına sakız olur. Meselenin Serasker kapısında ne renk alacağı merakla beklenir. *Hayalhaneler* faaliyete geçer. Herkes kendi kafasından ulu orta bir şeyer uydurup öykünün içine katar.

RESİM. Sırf *Emine*'nin muhayyilesinde doğmuş, yaşanmamış bir kurgu. Eser: *R. Ekrem Koçu*. Çizim: *Dağıstan Çetinkaya*

Reşat Ekrem Bey; tam bu noktada “*Emine*, bir deliydi...” diye bir altbaşlık atarak; yaşanmış olayı nakletmeyi sürdürüyor. [Onun döneminde “deli” terimi hâlâ yaygın bir ifade (*) idi]. Genç ve güzel “Topçu Neferi *Emin*”, Hekimbaşı *Abdülhak Molla*'nın makamına yollanır. Bir ebe tarafından muayene edilip bikrinin izâle edilmiş bulunduğu (*deflore* edildiği) görülür. Hekimbaşı, Cerrah *İsmail Ağa*'yı çağırır. *Emine*'yle yüzleştirir. Karşılıklı birbirlerini suçlarlar. Bir aralık kızın saçlarının kesilmişliği gündeme gelir. *Emine* bunu cerrahın yaptığını söyler. Cerrah inkâr edemez.

Bir Hanım Şâhit, Olayı Tümünden Aydınlatır

Olay duyulunca; *Cerrahpaşa* semtindeki komşulardan birisi, yaşlı ve gün görmüş bir İstanbul hanımefendisi, çağırılmadığı halde Serasker Paşa'ya gelir. Bu meselede Hak yolunda

* Tabii bu terimle at başı olarak “tumarhane” kelimesi de... Halbuki günümüzde ruhbilimde evvel emirde “deli”nin yerini “akıl hastası” veya benzeri ifadelerin aldığı vurgulanır. “Tumarhane” yerine de “akıl hastanesi” veya benzeri ibârelerin! İngilizce’de bu düsturun (*motto*) mukabili; “not crazy, but mentally ill; not asylum but mental hospital” şeklinde kafalara âdetâ çakılır! Yazar

şahitlik edeceğini beyan eder. Paşa'ya bayağı bir emniyet hissi telkin ettiğinden evrak getirtilip tespitler kendisine tane tane okunur. *Nimet Hanım* dikkatle dinler; sonra anlatmaya koyulur:

— Paşa Hazretleri oğlum, *Emine*'yi iyi tanırım. Karşı kapı komşumuzun gelinidir; bir şerire [berbat] kaynanası vardır, sebep-i felâketi o kadındır. Fırsat bulur da kaçabilirse bana gelir, her derdini açardı (*) kızcağız.. Bu kız *tecennün* etmiş! [*mecnun* olmuş; aklını oynatmış]. Onu bu hâle zorla koydular. Saçları kesildiğinin ertesi akşamı kayboldu.

(Anlatıcı *Nimet Hanım* devam eder:)

—Evvvelâ bana kaçtı sandılar; gelip sorup arandılar. Bulamayınca kaynanasını bir telâştır aldı! *Emine* fakir bir köylü kızıdır. Onu *Darıca*'dan getirdiler. Kızın bir bakıma hakkı vardır: Babasına para verip cariye satın alır gibi aldılar onu zira. Bildiğim, topçu neferi esvâbı giyip evden kaçıncaya kadar, *Emine*'nin bâkire oluşudur. Bana birkaç sefer yana yakıla, ağlaya sızlaya, utana sıkıla söylemiştir. Cerrahın kardeşi *Mustafa*'nın esası kabahat. İstanbul'dan kız alsalar oğlan âleme rezil olacak! Kerata, iktidarsızlık özrünü bildiği halde, koynunda kadın ister! O yüzden gittiler, bu biçâreyi buldular!

Kız yapılı, güzel! Kütür kütür civelek; *Mustafa* ise âciz! *Emine*'ye zul'metmeye başladı. Zavallının vücudu çürük bere içindedir! Kaç defa gösterdi! Atılan dayakları, kızın feryat figânını bütün mahalle bilir! Konu komşuya karşı kızı hep kötilediler "Kapıya gelen sakaya [su satıcısı], kasap bakkal çırağına açık saçık çıkar; konuşur; kafes önünden, cumbadan alamayız; gelinimiz *kızgın* [nemfomanik, cinsel doyumsuz] çıktı" diye iftirada bulundular. Oğlanın sırrı faş olmasın [ortaya çıkmasın] diye kızı hiç sokağa salmadılar. Kızın arada kaçıp geldiği tek komşusu ben oldum. Son gulgule [gürültü, şamata] saç meselesinden koptu! Zorla kestiler saçını! *Mustafa* onun sûreta [görünüşte, yalancıkta] kocasıdır yani (*Koçu*'dan özet).

Mesut Bir Netice Ortaya Çıkıyor

Nimet Hanım Serasker Paşa'nın odasında *Temel Kaptan* ile de konuşur. Otuz beş yaşlarındaki gemici, dürüst ve erkek güzeldir. "Mâdem evden kaçtığı gece nerede, kimin yanında yattığını hatırlamıyor, ona bir kabahat yüklenemez" doğrultusunda fikir yürütür kaptan. —"Kocasını olan herif boşasın; ben onu nikâhıma alırım! Aklı başına gelsin veya gelmesin, *Emine* benim makbûlümdür!"

Mustafa bulunur. Tarakçı esnafındandır. Çirkin denilemez fakat özründen olacak, yüzü gülmez bir adamdır. *Emine*'yi boşamaya mecbur kalır. Boşamasaydı da *Emine* adına mahkemeye müracaatla şer'an boş düşmesi temin edilirdi.

* Ergen erkeklerin (ve giderek yetişkin erkeklerin) önemli sorunlarını başkasına açması genelde çok zor olurken; genç kızlar genellikle önemli sorunlarını diğer kızlarla daha rahatça konuşurlar (J. Powell 2012).

Kızlar & kadınlar arasındaki bu daha yaygın sırdışlık; kimi esrarlı olayların çözümüne de ışık tutar. Meselâ 2019 yılında *Fatih* semtinde dört kardeşin siyanürlü ölümü böylece açıklık kazanmıştır. Diğer üç bekâr kardeşini maaşıyla geçindiren müzik öğretmeni kız kardeş, kendi canına kıyma kararı alınca, onların da ölümünü öngörmüştür. Onsuz iyice sersefil olacakları çıkarımı [bozuk şizofren-mantık: "iyi" maksatla öldürmek! Fransızca'nın *coup de grace* (lütuf darbesi) söz diziminde de etimolojik açıdan (tarihçe bakımından) bu anlayışın bir izdüşümü olsa gerektir]. Müzik öğretmeni kadıncağız, marazî düşünce ve plânını, kuvveden fiile geçme öncesinde, 30 yıllık arkadaşı bir diğer kadına, en azından çitlatmıştır. Çok hazin bir vak'a... Yazar

Cerrah İsmail Ağa tahliye edilir ama, Erzurum'daki Şark ordusu merkezine yollanır. Zaten artık değil semti Cerrahpaşa'da, İstanbul'un herhangi bir yerinde kalamazdı. Meçhul müntakim [intikamcı] eller Cerrahpaşa'daki evin camlarını bir gece taşla tutup indirivermişlerdir. İsmail Ağa'nın acûze anası sokağa çıkamaz olmuştur. Diğer kardeş topçu neferi Salim cepheye sevk edilir. Tarakçı Mustafa, ağasının yanına doğuya gider.

Dayak ve korku ile tecennün etmiş olan Darıcalı Emine, Sultan Mahmud'un emriyle Haseki'deki Kadınlar Tımarhanesi'ne (*) yollanır. Orada ancak bir ay kalır. Bu bir ay içinde meselenin dedikodusu devam eder. İstanbul kadınları her gün; çorbasından böreğine tatlısına kadar tepsilerle yiyecek götürerek; başkaca hediyeler alarak; kâfileler halinde “asker-kız”ı görmeye, tımarhaneye taşınırlar. Güllâbiciler [eski akıl hastanelerinde gardiyan ilâ hasta bakıcı arası bir sıfattır] onu gelen ziyaretçilere göstermek için bayağı bahşış toplarlar.

* Askerî tabip Raşit Tahsin'in talebesi olan; ayrıca Münih ve Berlin'de tahsil gören Mazhar Osman Uzman; 1926 senesinde Bakırköy Akıl Hastanesi'ni kuran hekimdir. Hastane yıllar boyu onun adıyla özdeşleşmiştir. Son zamanlarda ise gençlere bir şey ifade etmez olmuştur bu isim. Elbette arada daha birçok psikiyatrin (İhsan Şükrü Aksel, Fahrettin Kerim Gökay, hattâ Sigmund Freud'un (ilk ve tek) Türk talebesi İzzettin Şadan artı daha niceleri) gelip geçmesi; Mazhar Osman'ın daha sonraları da bir tekel gibi hatırlanmasını örselemiştir. Eskiden Mazhar Osman; sırf ismi ile; birçok insana korku da salan bir isimdi. Mahallî yazar H. Güven (2011); Çukurova'nın ünlü Siptilli pazarını anlattığı yazısında şöyle diyor: “1952'de ilkokulu bitirmiştım. İlk kez motorlu taşıta, kamyon kasasında, çuvalların üstüne bindim. Heyacanlıydım. Adamlar 'Adanaya girişte önümüze Mazhar Osman çıkarsa bu çocuğu nasıl saklayacağız?' diyerek beni korkutmaya çalışıyorlardı..... Bir gün yengem, Siptilli Sebze Hâli'ne beni de götürdü..... Sonradan bir traktör üzerinde, Balcalı köyü —Üniversite [yani Çukurova Üniversitesi] henüz yoktu— üzerinden Dönmezli'ye ulaşmıştık”. Bu arada, lise bölümü diplomasını edindiğimiz Robert Kolej'in mezunlar dergisinin Yaz-2020 basımlı 56. sayısında Ord. Prof. Dr. Mazhar Osman Uzman'ın (1884-1951) küçük oğlu 1949 yılı mezunu Cülmüt Bey'in vefat haberine de rast geldik. Yazar

RESİM. Mazhar Osman Hoca'nın Kolejlî oğlunun vefat notu (Şekil tasarımı: Yazar).

Nihayet bir gece Serasker Paşa'nın emriyle tımarhaneden çıkartılan *Emine* mükellef bir arabayla Paşa'nın konağına götürülür. *Temel Kaptan*'la nikâhı, düğünü, zıfâfı orada vuku bulur. Gelin seyrine gelenler, tellerinin ve duvağının altındaki saçların takma olduğunu fark edemezler bile. Yalnız *Nimet* Hanımefendi'nin verdiği eşyayla *Ayvansaray*'da dört odalı bir ev döşenir. Bu vak'ayı bize nakleden *Abdülhak Molla*'dır. *Sultan Mahmud*'un *Râmi* Kışlası'ndaki bir yıllık ikâmeti üzerine kaleme aldığı *Tarihî Liva* [Tugay] adındaki eserinde anlatmıştır. Biz noksan olan tuzunu biberini ektik ve sonunu da tatlıya bağladık (*R.E. Koçu*'dan özet).

Sanatçı Özelinde Sanki Bir “İtici Güç”!

Livaneli (2011), hayatını anlatan roman formatındaki kitabında bahsediyor: Berlin’de bir Norveç lokantasında (Rus, Belçikalı, Hollandalı, İzladalı, İspanyol temsilciler ve ekip başkanı olarak kendisinin bulunduğu) beynelmilel (uluslararası) film jürisinin arasında bulunuyorken; dost canlısı sakallı İspanyol yönetmen *Luis Megino*, onların tümüne birden bir sual yöneltmiş: —Sizler de çocukluğunuzda bir hastalık veya benzeri bir sebepten; diğer çocuklardan ayrı düştünüz mü? Şimdi cevap veriniz bakalım! [*Okan Bayülgen* de bir soru-cevap programında, yakın zaman önce ekranda bu tespiti yapmıştır].

Senarist, rejisör, yönetmen ve oyuncularından mürekkep bu insanlardan birer birer *ikrarlar* ortaya dökülmüş. Evet, çocuklukta kötü birer hastalık yahut ameliyat geçirmiş her birisi! Bu suretle diğer çocuklardan ayrılmışlar. *Luis* tekrar konuşmuş:

—15 Senedir bunu tanıdıklarına sorarım. Başka türlü bir san’at erbâbı hiç görmedim ki daha...

Mevzumuzu teşkil eden *kişilik çözülmesinin* sanatçılar dünyasındaki izdüşümüne gelince; yurt dışarıda dahi çok tanınmış bir kadın romancı, bundan seneler önce bir ekran görüşmesinde kendi içinde tespit ettiği yedi ayrı kişiliğin mevcudiyetinden dem vurmıştır. Onları, roman kişilerini kurgulamakta değerlendirdiğini de sözlerine iâve etmiş idi.

{Esasen anılan önemli romancı; ilk loğusalık sürecini dile getirdiği özyaşamsal (otobiyografik) eserinde bu özelliğini adamakıllı işlemiştir de... Kendi içindeki yahut hayal gücündeki parmak kadınlar bir “uyumsuzlar korosu” hükmünde bir mevcudiyet arz ederler. Bâzen bunlardan birisi sağ yahut sol omuzu üstünde birdenbire âdetâ peydahlanıp ona bir telkinde bulunur. Bâzen yazar kendisi “elinde bir kandil, ruhunun derin dehlizlerine” hususiyetle dalarak onlardan birisiyle buluşmaya ve akıl danışmaya iner gider. Biri kılıksal tabiatlı ve iş bitirici, biri okur-entellektüel-hırslı, biri Kinik felsefede ve dünyayı umursamaz-boşverci, biri derviş-mistik mizaçta, biri hamarat ev hanımı, biri işveli-cilveli (G. Flaubert’in *Madam Bovary*’sini çağrıştıran edâlarda) farklı parmak kadınlardır bunlar. Her birinin “yaşadığı mekân” ve üstündeki kıyafet kişiliğine göredir; yani birbirlerinden farklı giyinişleri vardır. Çoğunlukla birbirlerinin fikirlerine de katılmazlar. Duruma göre herhangi birinin etkisi belli zamanda ve şartlarda diğerlerine göre daha hâkim ve yazar üstünde daha tesirli olabilir...}.

Sanatçı, sıradan kişiye benzemez. O, değişiktir. Kimi ciddî ruhsal patolojik durumların dahi kimi sanatçıların eser yaratma hamlelerine katkı verdiği gerçeği, zaten öncesinden bilinmektedir. Bilhassa bipolar tabiatla olanlar; art arda gelen çökkünlük dönemlerini bir anlamda veri ve /veya bilgi toplayıp onları “yoğurmakla” geçirirler. Takip eden mani döneminde ise eser (beste, tablo, piyes, roman vs.) vücuda gelir. *Paul Gauguin*, *Van Gogh* gibi ressamlar, piyes yazarı *Tennessee Williams* ve daha niceleri hep sorunlu kişilerdir. *Neyzen Tevfik*, ressam *Fikret Muallâ* (1903-1967) gibi kıymetler; alkoholizm dahil bir çok psikolojik sorunlar ile boğuşmuş insanlardır (*Nedim Gürsel*, kurgu ile gerçeği ustaca harmanladığı *Venedik*’te geçen romanında, Ressam *Fikret Muallâ* üzerine geniş bilgi sunmuştur. Emektar gazeteci *Hıfzı Topuz* da bir ekran sohbetinde yıllar önce talebeliğinde Paris’te *Fikret Bey* ile tanışmasını, büyük resim sanatçısının o cânım tablolarını bir şarap bedeli uğruna, neredeyse ilk gelene, nasıl da “okuttuğunu” hayıflanarak anlatmıştır!).

Bilinmeyen şeyden korkulur. Eskiden “delilik” denen olgu da çok dehşetengiz bir şeydi. Günümüzde, hele aydın çevrelerde akıl hastalığının da tıpkı beden hastalığı gibi eni konu bir bozukluktan ibâret olduğu; giderek daha iyi anlaşılmaktadır. İlâç çeşitleri (*) artmıştır; birçok hastalık tam şifa (*cure*) bulmasa bile hiç değilse salâh (yani ilâç alındığı müddetçe kontrol dâhilinde kalma durumu, palyatif bir iyilik hâli, *treatment*) bulma noktasına varmaktadır. Psikiyatri alanları önceden hep ürküntü ile mütalâa edilirdi. Bizzat ruh hekimleri dahi (“deli doktoru” ibaresinde ifade bulduğu üzere) etraftan tuhaf tipler muamelesi görürlerdi.

* Kimi psikiyatrlar bu ilâç çeşitlenmesini de bir aşırılık sayıyorlar. Mart 2015’de bir ekran sohbetinde *Dr. Mutluhan İzmir*; hele anti-depresanların reçetelere aşırı miktarda akseden kullanım furyasını tenkid etmişti. *Jacques Lacan*’a da gönderme yaparak; ilâçtan ziyade psikanalizin (konuşma üzerinden tedavi) önemini vurgulamıştı. *Definition*, *Statistics* ve *Manual* kelimelerinden oluşan DSM adlı kılavuzların beşinci versiyona ulaşmasını; yani hastalık adedinin âdetâ yapay surette artırılmasını da gereksiz addetmişti. (Hele ki fobi çeşitlerinde sayısız Lâtincede etiketlemeler, hemen her şeye bir hastalık nispet etmeler; sanki çığırından çıkmış bir gelişme gibidir). Yazar

RESİM. Günümüzde âdetâ evrensel referans hükmündeki *Psikiyatri El Kitabı*nın son (yani şimdilik en yeni) baskısı.

2020’de 104^{üncü} yaşında vefat eden dev aktör *Kirk Douglas*, hâtıratında (1989) Hollywood’un o müthiş rekabetçi ortamda aklî dengeyi muhafazanın zorluğundan dem vurur. Arada (*Rüzgâr Gibi Geçti*’nin yıldızı aktris *Vivien Leigh* dahil); intihar etmiş kimi isimler de sayar. Bu itibarla kendisinin de bir aralık bir süre psikanalize devam ettiğini belirtir. Ancak sonunda vazgeçtiğini anlatır ve gerekçelerini sıralar:

- 1) Herkesin büyük veya küçük bir problemi var; kimisi bunlarla daha iyi baş ediyor.
- 2) Bu terapi seanslarına taşınıp durmanın da sonu yok.
- 3) Baktım ki doktorum benden bile daha “kaçık” (Eserin Fransızca tercümesinde: *plus cinglé que moi*).

Çukurova Tıp Fakültesi Adli Tıp Kürsüsü’nde görev yaparken kürsü başkanımız olan Psikiyatr *Vedat F. Belli* hocamız, ihtisasını *Ankara Üniversitesi*’nde *Rasim Adasal* Hoca’nın elinde yapmıştır. Bu itibarla, yeri geldikçe, hocasına nice göndermelerde bulunurdu. (*Fuat Aziz Göksel* hocayı da ağabey gibi görür; onun da çok bahsini ederdi). Bir gün *Girit* şîvelerini de başarıyla taklit ederek; *Adasal* ile (adını vermediği) hemşehrisi bir mikrobiyoloji hocasının

atışma seansını (*repartee*) dile getirdi. O Tıp erbâbı bile, hemşehrisi (Giritli) *Adasal* için şöyle dermiş:

—Küçükken *Girit* sokaklarında havalara bakarak yürüyen *çok garip* bir çocuktu. Büyüyünce de ona göre *deli doktoru* oldu çıktı.

Bu lâflar kulağına geldikçe; *Rasim* Hoca da o lâfların sahibine misillemesini gönderirmiş:

—Küçükken *Girit* sokaklarında faytonların atlarının bıraktığı dışkılarla oynar idi. Büyüdü, hoca oldu. Yine mikrobiyolojide b*k karıştırıyor! Dî mi [değil mi] efendim yani?

SONUÇ

Önceleri alanyazımda (literatürde) *çoğul şahsiyet* olarak bilinen ruhsal bozukluk; sonradan daha ziyade *kimlik bölünmesi* yahut *ayrışması* diye tanımlanır hâle gelmiştir. Bu patolojik (marazî) oluşum, diğer birçok ruhsal bozukluk gibi hafiften ağıra doğru derecelenmeler içerir. Bu anlamda sırf kendi içinde bir vak’a çeşitliliği gösterir.

Konunun oldukça ağır iki ayrı örneği; yukarıdaki satırlarda ele alınmıştır. Birisi (başlığı *Kasabanın Sırrı* diye çok anlamlı bir surette Türçeleştirilmiş olan) *Peacock* isimli 2010 tarihli Amerikan sinema yapıtında geçen olaylar manzumesidir. Diğer çarpıcı ağır örnek; Padişah *II. Mahmud* döneminde payitahtta bir genç kadının örneğinde Tarihçi *Abdülhak Molla*’dan alınıp; *Reşad Ekrem Koçu*’nun güzellemleriyle (*embellishment*) akıcı bir şekilde hikâye edilmiştir. Bu parça, üstadın 1962 basımlı “Erkek Kızlar” başlıklı külliyyatının bir cüzü olan “Topçu Emin” öyküsüdür. Ressam *Dağıstan Çetinkaya* anılan eseri çizgileriyle bezemiştir. Her iki yapıt da hem san’at tadında hem de belgesel kıvamında karşımıza çıkmışlardır.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik (1950, 2011). “Uyuz Hastalığı Arkasından Hayal”, *Mahalle Kahvesi*, Yapı-Kredi Yayınları, İstanbul.
- Adasal, Rasim (1977). *Normal ve Anormal Yönleriyle Yeni Medikal Psikoloji*, 3. baskı, Minnetoğlu Yayınları, Cağaloğlu, İstanbul.
- Bahçeci, İpek (Şubat 2016). “Gemide Kadın Uğursuzluk Getirir (mi?)”, *Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği Aylık Yalını (BUMED)*, sayı 214, İstanbul, ss. 40-41.
- Belli, Vedat F. (1981). Psikiyatri ve Adli Psikiyatri Üstüne Basılmamış Kürsü Sohbetleri, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Kürsüsü, Balcalı/Adana.
- Çaya, Sinan (Eylül 2015). “İçecekler ve Sosyo-Kültürel Mânâları”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (ASOS JOURNAL)*, Yıl:33, Sayı: 15, ss. 345-353
- Çaya, Sinan (2018). “Behavioral Sciences”, İstinye Üniversitesi İngilizce Tıp Öğrencilerine Seçmeli Ders, Cevizlibağ, İstanbul.
- (Digitalized) Notes on “DID” (*disociative identity disorder*), Mayo Clinic, Rochester-Minnesota.
- “Disociative identity disorder”, ppt files about psychological disorders (www.bondless.com).
- Douglas, Kirk (1989). *Le Fils Du Chiffonnier, Mémoires [The Ragman's Son]*, (Traducteur: Bernard Ferry), Presses de la Renaissance, Paris.
- Gürsel, Nedim (2001). *Les turbans de Venise*, Éditions du Seuil, Paris.

- Güven, Hayrullah (16/07/2011). “Siptilli”, *Karaisalı Haber* [Yerel Gazete], Adana.
- Koçu, Reşat Ekrem (1962, 2001). [Bütün Külliyyat içinde] “Topçu Emin” öyküsü, *Erkek Kızlar*, Resimleyen: Dağıstan Çetinkaya, Doğan Kitapçılık, Güneşli- İstanbul.
- Livaneli, Ömer Zülfü (2007, 2011). *Roman meines Lebens: Ein Europäer vom Bosphorus [Sevdâlım Hayat]*, aus dem Türkischen von Gerhard Meier, Klett-Cotta, Stuttgart.
- Powell, Jillian (2012). *Teen Puberty*, Arcturus Publishing Limited, Mankato, Minnesota.
- RC Quarterly (Robert College Alumni Magazine)* (Spring/ Summer 2020). Issue 56, Arnavutköy-Bebek, İstanbul.
- Şafak, Elif (2007). *Siyah Süt*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Yanık, Medaim (2017). “Dissosiyatif Kimlik Bozukluğu, İç Ses ve İç Konuşmalar”, *M. Yanık Kliniği dijital blogu*.